

Ústav vedecko-technických informácií pre pôdohospodárstvo Nitra
Informačné stredisko pre Európsku úniu

Najväčšie rozšírenie Európskej únie

(spracované na základe materiálov zo stránky Európskej únie,
www.europa.eu.int)

Vypracovali: Ing. Monika Bokorová
Mgr. Tatiana Kobidová

február 2004

Obsah

Úvod	1
Historická udalosť	1
Dynamika rozširovania	2
Rozširovanie a ekonomické súvislosti	3
Proces rozširovania	4
Zavedenie euro	7
Nové členské štáty a kľúčové otázky	8
Susedia a okolitý svet	8
Väčšia úloha vo svete	9
Čo ďalej?	10
Charakteristika vstupujúcich krajín	10

Úvod

Rozšírenie EÚ v roku 2004 definitívne uzavrie priepasť vytvorenú konfrontáciou východ-západ a studenou vojnou. Vstupujúce krajiny zo strednej a východnej Európy, spolu s Maltou a Cyplom, budú právoplatnými členmi, ktorých obyvatelia budú zdieľať rovnaké princípy demokracie, slobody a prosperity, ako ostatní občania EÚ. V súvislosti so vstupom do EÚ museli splniť prísne kritériá. Rozšírenie podporí hospodársky rast v krajinách EÚ – nových aj starých – v prospech všetkých.

Integračný proces sa rozbehol. Už pred formálnym rozšírením otvorila EÚ svoje trhy pre export zo vstupujúcich krajín, ktoré profitovali aj z podporných programov Únie. Rozširovanie vyvolalo obavy medzi obyvateľmi súčasných aj nových členských štátov, ale tieto nie sú opodstatnené. EÚ tvorená 25 členmi vytvorí nové vzťahy so svojimi susedmi a celým svetom.

Historická udalosť

EÚ je svojim charakterom predurčená rozrastať sa. Je otvorená všetkým demokratickým európskym štátom, ktoré sú schopné prijať ekonomickú výzvu na členstvo a implementovať jej pravidlá. Rozšírenie v roku 2004, v rámci ktorého vstúpi do EÚ osem krajín strednej a východnej Európy a dva ostrovy v Stredomorí (Malta a Cyprus), je najväčším a najnáročnejším v histórii EÚ. Vstupom asociovaných krajín sa zvýši počet členov z 15 na 25 a počet obyvateľov prevýši 450 miliónov. To je viac ako počet obyvateľov Ruska a USA spolu.

Všetky vstupujúce krajiny sa podujali na tento krok, pretože vidia svoje prirodzené miesto v EÚ a zdieľajú spolu s ňou ciele slobody, demokracie a prosperity. Vstupujúce krajiny – Cyprus, Česká republika, Estónsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Malta, Poľsko, Slovensko a Slovinsko – sú chudobnejšie ako priemer EÚ. Jednou z prvých priorít rozšírenej Únie je zvýšenie životnej úrovne nových členov pokiaľ možno čo najrýchlejšie tak, aby sa priblížila úrovni ostatných krajín EÚ.

Okamžite po páde komunizmu v 90-tych rokoch podporovala Európska únia demokratizačný proces v bývalých komunistických krajinách a poskytovala technickú a finančnú pomoc pri zavádzaní trhovej ekonomiky. V polovici 90-tych rokov boli podpísané preferenčné dohody, ktoré poskytli krajinám strednej a východnej Európy (krajiny SVE) preferenčný prístup na trhy EÚ pre väčšinu ich exportu. Podobné dohody s Cyplom a Maltou sa datujú do 70-tych rokov. Skutočný začiatok rokovaní o termínoch, odkedy budú mať nové krajiny EÚ právo na členstvo a zodpovednosť z toho vyplývajúcu, sa uskutočnil v rokoch 1998 až 2002. Ako dátum vstupu bol stanovený 1. máj 2004.

Už je jasné, že toto rozšírenie zmení spôsob fungovania Únie, keďže vstupujúce krajiny si hľadajú svoje miesto medzi súčasnými členskými krajinami v kľúčových inštitúciách EÚ. Rozširovanie v takomto rozsahu prinesie tiež zmeny v zahraničných vzťahoch, najmä s krajinami na východe a juhu, ktoré budú novými susedmi EÚ.

Úroveň HDP v nových členských štátoch kolíše od 35% z priemeru EÚ (Lotyšsko) po 74% (Slovinsko).

Úroveň HDP na obyvateľa v budúcej EÚ-25 (v %, priemer EÚ = 100%)	
Luxembursko	189
Írsko	125
Dánsko	115
Holandsko	113
Rakúsko	110
Belgicko	108
Fínsko	104
Francúzsko	103
Veľká Británia	103
Nemecko	103
Taliansko	103
Švédsko	102
Priemer krajín EÚ-15	100
Španielsko	84
Slovinsko	74
Cyprus	72
Portugalsko	69
Grécko	66
Česká republika	60
Maďarsko	57
Malta*	55
Slovensko	47
Estónsko	42
Poľsko	39
Litva	39
Lotyšsko	35
Index pre hrubý domáci produkt na obyvateľa stanovený ako štandardná kúpna sila, 2002; * 1999. Zdroj: Eurostat.	

Dynamika rozširovania

Prehlbovanie európskej integrácie a zvyšovanie počtu členov EÚ išlo ruka v ruku od jej vzniku Únie. Každé úspešné rozšírenie – toto je piate od roku 1973 – prinieslo európskym občanom prospech a nové príležitosti pre ich podnikanie. EÚ medzitým vytvorila colnú úniu, jednotný trh a spoločnú menu. V dôsledku toho sa ľudia, tovar, služby a peniaze pohybujú v rámci EÚ tak jednoducho, ako v rámci jednej krajiny. Tieto tzv. slobody sa rozšíria aj na desať vstupujúcich krajín. Zaradenie 25 krajín do eurozóny mieru, prosperity a stability podporí bezpečnosť všetkých jej občanov.

Dve ďalšie krajiny usilujúce o vstup do Únie – Bulharsko a Rumunsko – nemajú ešte ukončené prípravy na vstup a stále rokujú s EÚ. Cieľovým dátumom pre ich vstup je rok 2007. Rokovania s treťou kandidátskou krajinou – Tureckom – sa môžu začať pokiaľ bude splnené tzv. „politické kritérium“ týkajúce sa ľudských práv, demokracie, právnych záležitostí, ako aj rešpektovania a ochrany menšín.

Proces integrácie nových členov sa uskutoční na niekoľkých úrovniach. Po prvé, od prvého dňa sa začlenia do inštitucionálnych štruktúr fungujúcich v Únii. Ich ministri budú rozhodovať spolu s ostatnými partnermi v Rade Európskej únie. Pošlú svojich zvolených zástupcov do Európskeho parlamentu a každý z nich nominuje člena Európskej komisie. Ich jazyky sa stanú oficiálnymi jazykmi Európskej únie.

Na druhej strane ich integráciu podporí prístup k programom a fondom EÚ, kde sa zdroje Únie rozdelia spôsobom, ktorý uprednostní tých, ktorí sú v najväčšej núdzi. V minulosti tento spôsob umožnil EÚ poskytovať špeciálnu podporu svojim najchudobnejším krajinám a regiónom. Od dátumu vstupu v máji 2004 do konca roku 2006 bude pre nových členov vyhradených 21,75 miliárd € zo štrukturálnych fondov a kohézneho fondu EÚ. Postupne budú profitovať aj z podpory pre svojich farmárov v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky.

Členstvo v EÚ znamená záväzky a povinnosti, ale aj práva. Počas vstupných rokovaní každý nový členský štát súhlasil s prevzatím existujúcej legislatívy EÚ („*acquis communautaire*“). Nestačí však zákony EÚ prevziať, tieto musia byť aj implementované. Európska komisia doteraz podrobne monitorovala tento proces a bude tak robiť aj naďalej.

Vstupujúce krajiny musia zohrávať zvlášť dôležitú úlohu pri ochrane práv občanov EÚ na voľný pohyb a osobnú bezpečnosť. Vnútroštruktúrný pohyb a bezpečnosť v rámci EÚ sú čiastočne zabezpečené efektívnymi kontrolami na vonkajších hraniciach EÚ. Vzhľadom na ich geografickú polohu preberú vstupujúce krajiny zodpovednosť za kontrolu týchto hraníc. Za účelom ich podpory v tejto záležitosti poskytla EÚ značné finančné prostriedky na moderné vybavenie a personálne vzdelávanie a plánuje tak robiť aj naďalej do roku 2006.

Tak, ako v prípade predchádzajúcich rozširovaní, chráni jednotlivé členské štáty pred nepredvídanými ťažkosťami, vznikajúcimi v dôsledku vstupu, bezpečnostný mechanizmus. Mechanizmus bude fungovať tri roky od vstupu nového člena.

Rozširovanie a ekonomické súvislosti

Dopad rozšírenia na hospodárstvo EÚ bude výrazný, keďže väčší a integrovanejší trh podporí ekonomický rast vstupujúcich krajín, aj súčasných členských štátov. Európska komisia odhaduje, že vstup do Únie prinesie vstupujúcim krajinám ročne jedno percento rastu navyše počas prvých desiatich rokov členstva. Úroveň dodatočného rastu v ostatných členských krajinách, hoci nižšia, je stále výrazná. Rozšírený jednotný trh zabezpečí konkurenčným firmám z EÚ väčšie podnikateľské príležitosti, tvorbu pracovných príležitostí a rast daňových príjmov vlád, ktoré môžu využiť na prioritné programy. Skúsenosti Írska, Portugalska, Španielska a Grécka ukazujú, ako môže členstvo podporiť rast v predtým slabých ekonomikách.

Integrácia nových členských štátov prebieha dobre. Obchodné dohody navrhnuté v súvislosti s rozšírením odstránili väčšinu obmedzení, ako napr. clá a kvóty na export do Únie, ktorá sa stala ich najväčším obchodným partnerom. Obojsmerný obchod vzrástol a EÚ dosiahla v roku 2002 prebytok 18 miliárd €. Vstupujúce štáty teraz profitujú z vlny investovania spoločností z EÚ do automobilového priemyslu, maloobchodu, bankovníctva, energetiky a telekomunikačných služieb.

Napr. nemecký Volkswagen prevzal automobilovú spoločnosť Škoda v Českej republike, francúzsky TELECOM je podielnikom poľského operátora TPSA a maloobchodné reťazce

pochádzajúce najmä z Francúzska, Nemecka, Veľkej Británie, Belgicka a Holandska vybuďovali supermarkety po celej strednej a východnej Európe. Nové členské štáty zostávajú významnými klientmi pre investície z ostatných krajín EÚ, ako aj pre export ich kapitálu a spotrebného tovaru. Niektoré z týchto investícií a exportu sa využijú na zlepšenie infraštruktúry v nových členských štátoch a rozvoj cestných sietí východ-západ, ako dodatok k existujúcim sieťam sever-juh. Kombinácia prílevu nových technológií, know-how a finančných investícií už podporila produktivitu, keďže sa reštrukturalizovali staré odvetia a vznikli nové.

Podnikanie v rozšírenej EÚ bude tiež profitovať zo zlepšenia právneho a kontrolného prostredia v nových členských štátoch, keďže tieto prispôbia svoje zákony zákonom Únie a uplatnia svoje normy na ochranu patentov a dizajnu. Odstránenie týchto „necolných bariér“ v obchode medzi starými a novými členmi zvýši veľkosť jednotného trhu o viac ako 75 miliónov spotrebiteľov. Z toho vyplývajúci rozsah ekonomiky bude stimulovať obchod a ďalej zlepši konkurenčné postavenie firiem v EÚ. Rozšírená EÚ vytvorí tiež väčšie príležitosti pre svojich výrobcov a exportérov na globálnom trhu.

Proces rozširovania

Nie je prekvapením, že cesta od zrušenia komunizmu v roku 1989 po členstvo v Únii trvala 15 rokov. Proces prispôbovania sa podmienkam vstupu môže byť zložitý a dlhý.

Veľká Británia absolvovala dva pokusy, kým v roku 1973 vstúpila do EÚ, spolu s Dánskom a Írskom. Grécko sa stalo členom v roku 1981 po šiestich rokoch od podania prihlášky o členstvo, zatiaľ čo Španielsko a Portugalsko vstúpili v roku 1986 po desaťročnom úsilí. Vstup Rakúska, Fínska a Švédska v roku 1995 bol relatívne rýchly.

Nové členské štáty zo strednej a východnej Európy museli prekonať dlhú cestu. Chýbali im politické, ekonomické a právne štruktúry, ktoré by im umožnili rýchlejšie vstúpiť do Únie. Bolo teda jasné, že proces rozširovania si vyžiada určitý čas, hoci predstavitelia EÚ vyslali pozitívne politické signály podporujúce ich členstvo v EÚ krátko po páde Berlínskeho múru v roku 1989. Pomoc kandidátom pri prechode na trhovú ekonomiku a vybudovaní stabilnej pluralitnej demokracie sa stali prvoradými prioritami. Skutočné rokovania o vstupe sa začali až neskôr, a to v marci 1998.

Podpora ekonomických a demokratických reforiem v kandidátskych krajinách v rámci prípravy na vstup do EÚ začala v roku 1989, kedy Únia vytvorila tzv. program PHARE, najskôr zameraný na pomoc Poľsku a Maďarsku, ktoré sa ako prvé oslobodili spod nadvlády komunistov. K programu PHARE sa neskôr pripojili ďalšie dva programy: ISPA – ktorá podporila rozvoj infraštruktúry a SAPARD – ktorý pomohol vstupujúcim krajinám pri modernizácii poľnohospodárstva. Tieto programy poskytli ročne 3 miliardy € na prispôbenie sa členstvu v EÚ. Na základe zvláštnej dohody o predvstupovej pomoci je pre Cyprus a Maltu vyhradených v rokoch 2000 – 2004 spolu 95 miliónov €

Ó PHARE: signálna pomoc pre žiadateľov o vstup

Program PHARE bol prvou konkrétnou reakciou Únie, ktorá mala pomôcť bývalým komunistickým krajinám snažiacim sa o prechod k mnohostranným demokraciám a liberalizáciu ekonomiky. Hoci prvými príjemcami pomoci z programu bolo Poľsko a Maďarsko, táto sa rýchlo rozšírila na všetky kandidátske krajiny SVE. Program PHARE sa stal najväčším samostatným nástrojom predvstupovej podpory EÚ.

Od svojho vzniku sa program PHARE čoraz viac sústreďoval na projekty, ktoré mali pomôcť zabezpečiť, aby vstupujúce krajiny mali administratívnu schopnosť splniť záväzky vyplývajúce z členstva. Tieto projekty v súčasnosti dosahujú asi 30% z rozpočtu PHARE. Zámerom je najprv sa uistiť, že majú schopnosť dobre využiť finančnú pomoc poskytovanú EÚ na podporu rastu a zamestnanosti a po druhé umožniť im uplatňovať pravidlá EÚ v plnej miere a správne.

PHARE tiež podporuje investície do infraštruktúrnych projektov. V celej strednej a východnej Európe boli realizované tisíce projektov. Ich rozsah kolíše od projektov pre viacero krajín po malé lokálne projekty. Pokrývajú celý rad sektorov: od obnovy ciest, železníc a mestských komunikácií takmer v každej krajine až po systémy dištančného vzdelávania v Poľsku, podporu riadiacich komunikačných orgánov v Litve, dodávky medicínskeho vybavenia v niektorých krajinách alebo ochranu močiarov v okolí Dunaja v Rumunsku.

Proces známy ako „twinning“ bol navrhnutý v roku 1998 na pomoc kandidátskym krajinám pri rozvoji moderných a efektívnych foriem riadenia, tak aby sa v tomto vyrovnali členským štátom. Identifikuje a podporuje projekty, ktoré by mohli orgánom riadenia a poloverejným orgánom pomôcť pri riadení kľúčových odvetví politiky EÚ (poľnohospodárstvo, životné prostredie, regionálny rozvoj, spravodlivosť a vnútorné záležitosti). Požadovanou súčasťou procesu bola pomoc zo strany expertov zo súčasných krajín EÚ pre každý projekt v období najmenej 12 mesiacov. Títo fungovali ako poradcovia alebo inštruktori príslušných lokálnych predstaviteľov. V rokoch 1998 – 2002 sa realizovalo celkom 683 twinningových projektov.

Podmienkou vstupu nových členov bolo schválenie existujúcich pravidiel EÚ a nariadení. Ako sa to vykonalo? Aké výnimočné alebo prechodné opatrenia boli dovolené, ak nejaké boli? O podrobnostiach sa rozhodlo počas rokovaní o vstupe medzi EÚ a jednotlivými kandidátmi. Rokovania, ktoré sa začali v roku 1998 a prebiehali do konca roku 2002, tiež nastolili zložitú otázku prístupu vstupujúcich krajín k fondom EÚ. Je jasné, že dostanú z rozpočtu EÚ viac, ako doňho zaplatia.

Acquis communautaire, obsahujúce viac ako 80 000 strán legislatívy EÚ, bolo kvôli uľahčeniu rokovaní rozdelené do 31 kapitol. To nebola formalita. Hoci do roku 2002 bolo jasné, že 10 kandidátov v skúške obstálo, ďalší dvaja – Bulharsko a Rumunsko – boli zhodnotení ako nepripravení na vstup a bol pre nich stanovený nový termín vstupu v roku 2007.

Ó Kritériá členstva

Začiatkom júna 1993 stanovil summit vedúcich predstaviteľov EÚ veľmi stručný zoznam kritérií, ktoré musia vstupujúce krajiny splniť. Do termínu vstupu museli noví členovia mať:

- stabilné inštitúcie garantujúce demokraciu, právne normy, ľudské práva a ochranu menšín;
- fungujúcu trhovú ekonomiku, ktorá dokáže čeliť konkurenčným tlakom a trhovým silám v Únii;
- schopnosť prevziať záväzky vyplývajúce z členstva, vrátane podpory cieľov Únie. Noví členovia musia mať verejnú správu schopnú uplatňovať a riadiť legislatívu EÚ v praxi.

Ó Splnenie výziev

Staré aj nové členské štáty budú výrazne profitovať z rozšírenia EÚ z 15 na 25 členov. Zásadné zmeny však vždy vzbudzujú veľký záujem a rozšírenie EÚ nie je v tomto smere

výnimkou. Skúsenosti z predchádzajúcich rozšírení EÚ ukázali, že staré a nové štáty sa integrujú hladko a krátkodobé prekážky (ak sú) prevážia dlhodobé prínosy. Už kvôli samotnému rozsahu vyvoláva toto rozšírenie ďalšie otázky pre ľudí na oboch stranách o dopade na ich životy a prácu. Nie je prekvapením, že obavy na jednej strane odzrkadľujú tie na strane druhej.

V tejto súvislosti sa niektorí ľudia na západe obávajú, že ich pracovné miesta budú ohrozené, ak sa noví obyvatelia EÚ, ochotní pracovať za relatívne nízke mzdy, začnú hromadne sťahovať na západ. Alebo, čo v prípade, ak firmy presunú výrobu do tovární s lacnejšou prevádzkou v nových členských štátoch? Ďalšie obavy sa týkajú noriem životného prostredia alebo možnosti nárastu ilegálnych prisťahovalcov vstupujúcich do EÚ cez nové členské štáty.

V nových krajinách EÚ sa ľudia zase pýtajú, či ich ekonomika môže obstáť v konkurencii západných firiem, alebo, či ich farmári prežijú, keďže ich partneri z EÚ boli roky podporovaní z prostriedkov spoločnej poľnohospodárskej politiky. Ďalší sa obávajú, že bohatší obyvatelia súčasnej EÚ by mohli spôsobiť tlak na ceny nehnuteľností smerom nahor.

Na politickej úrovni sa niektorí pýtajú, či takéto veľké rozšírenie nespomalí európsku integráciu alebo neoslabí súčasné výdobytky. Ďalší v nových členských krajinách rozmýšľajú, či nebudú ohrození suverenitou „Bruselu“ tak skoro po zbavení sa diktátu Sovietskeho zväzu.

Tieto otázky boli nastolené a zodpovedané počas rokovaní o vstupe a počas praktickej činnosti vykonanej v tomto období. Rozšírenie samotné teda prispeje k ďalšiemu ekonomickému rastu a prosperite a takto sa zachovávajú pozitívne trendy. Na krátku dobu sa schválili prechodné opatrenia na vyriešenie neočakávaných negatívnych vplyvov na ekonomiku každého členského štátu. Krajiny, ktoré už boli členmi do roku 2004, sa mohli slobodne rozhodnúť, či občania z nových členských štátov vstúpia na ich pracovné trhy. Skúsenosti z predchádzajúcich rozširovaní ukázali, že v každom prípade emigrovalo pomerne málo obyvateľov.

Vstupujúce krajiny vynakladajú úsilie na posilnenie hraničných kontrol na nových východných hraniciach Únie. Je v ich vlastnom záujme, aby sa uplatňovali prísne, keďže sa stávajú konečnými cieľmi pre ilegálnych emigrantov alebo delikventov zo zahraničia a nielen tranzitnými bodmi pre ostatné krajiny EÚ. Okrem toho vnútorné hranice medzi vstupujúcimi krajinami a ostatnými členmi Únie budú môcť byť odstránené len vtedy, ak sa vonkajšia ochrana bude považovať za primeranú, a to na základe jednohlasného rozhodnutia členských štátov.

Porovnávanie environmentálnych noriem EÚ s normami asociovaných krajín môže byť zložitá. Ale už program ISPA vyčlenil ročne 1 miliardu € na dopravné a environmentálne projekty v nových členských štátoch.

Hoci farmári vo vstupujúcich krajinách dostanú podporu z EÚ v plnom rozsahu až po desaťročnom prechodnom období, v období rokov 2004 – 2006 budú dostávať prostriedky z Únie vo výške asi 10 miliárd € a stanú sa tak prvými priamymi profitujúcimi zo vstupu. Nové členské krajiny, ktoré sa obávajú masívneho výpredaja svojej poľnohospodárskej pôdy a nehnuteľností budú na niekoľko rokov oslobodené od rozhodovania, či umožnia predaj občanom z ostatných krajín EÚ alebo nie. Vo všeobecnosti je schválené prechodné obdobie trvajúce sedem rokov, ktoré si len Poľsko rozšírilo na 12 rokov.

Skúsenosti malých krajín v EÚ naznačujú, že obavy vstupujúcich krajín týkajúce sa straty suverenity a nezávislosti od Bruselu, nie sú namieste. Každá z nich, počínajúc malým Luxemburskom, má väčší vplyv na európske (a svetové) záležitosti, ako by mohla mať osamote. Je to vďaka inštitucionálnemu rámcu EÚ, ktorý je navrhnutý tak, aby umožnil každej krajine a jej občanom vyjadriť sa. Zmluvy o EÚ tiež umožňujú určitému počtu členských štátov presadiť sa ako skupine, a to najmä v politickej oblasti, zatiaľ čo ostatné krajiny sa môžu pripojiť neskôr. Tento proces je známy ako „posilnená spolupráca“.

Ó Poznáte svojich susedov?

Percento občanov v jednotlivých krajinách EÚ, ktorí uviedli, že navštívili jednu z nových členských krajín EÚ	
Rakúsko	81
Fínsko	71
Nemecko	57
Dánsko	53
Švédsko	52
Holandsko	45
Priemer krajín EÚ-15	34
Veľká Británia	34
Luxembursko	33
Grécko	31
Belgicko	29
Írsko	27
Francúzsko	21
Taliansko	21
Španielsko	10
Portugalsko	8
Zdroj: Eurobarometer – EB 140 z marca 2003	

Niekoľko mesiacov pred rozšírením len tretina občanov EÚ niekedy navštívila jeden z nových členských štátov. Neznáme je často zdrojom záujmu. Na základe osobného stretnutia sa nám „susedia“ môžu zapáčiť oveľa viac, ako keď si ich iba predstavujeme.

Zavedenie euro

K podmienkam členstva schváleným vstupujúcimi štátmi, patrí aj záväzné zavedenie eura a akceptovanie pravidiel hospodárskej a menovej únie (ďalej EMU). Proces zavedenia eura však nie je automatický a nebol preň stanovený žiadny harmonogram. Aj súčasné členské štáty zavádzali euro podľa vlastného harmonogramu. Okrem Británie a Dánska nebol žiadny z nich proti zavedeniu eura.

Skôr než budú schopné prijať spoločnú menu, musia noví členovia splniť formálne požiadavky EMU, týkajúce sa rozpočtového deficitu, zadĺženosti, inflácie a stability menového kurzu. V praxi to znamená, že prví z nich nemôžu prijať euro skôr ako v roku 2006. Viaceré vstupujúce krajiny sa vyjadrili, že sa budú snažiť o prijatie eura pokiaľ možno čo najskôr.

Sú známe plusy a mínusy, ktoré musia vstupujúce krajiny zväziť pred zavedením eura a jednotlivé stratégie sa môžu líšiť podľa presadzovaných národných záujmov. Na jednej strane skoršie členstvo zabezpečí menovú stabilitu, podporí domáce investície a pravdepodobne povedie k nižším úrokovým mieram pre podnikateľov a spotrebiteľov. Na druhej strane dočasné nezavedenie eura zabezpečí dostatočnú flexibilitu regulácie výmenných kurzov, deficitu a inflácie spôsobom, ktorý môže priniesť rýchlejšiu rast, než aký by bol možný v rámci disciplíny EMU (najmä pakt stability a rastu).

Nové členské štáty a kľúčové otázky

Nové členské štáty majú mnoho vecí spoločných. Všetky sú chudobnejšie ako je priemer 15 krajín EÚ. Okrem Malty a Cypru sa nedávno vymanili spod štyridsať rokov trvajúcej diktatúry komunizmu. Majú obmedzené zdroje, potrebujú najmä infraštruktúrne projekty a sociálne programy. Hoci si želajú získať zo štrukturálnych fondov EÚ čo najviac, ich absorpčná kapacita môže byť obmedzená. Nemajú žiadne bývalé kolónie, ale majú silné záujmy v krajinách svojich východných susedov a očakáva sa, že budú veľmi intenzívne podporovať politiku Únie voči východoeurópskym krajinám.

Znamená to, že rozšírená Únia rozvinie v niektorých politických otázkach vnútornú líniu východ-západ? Je to nepravdepodobné. V Únii zloženej z 15 členov niektoré politické rozhovory rozdelili členské štáty v líniu sever-juh alebo na malé a veľké krajiny. Takéto zoskupenia však vznikali konkrétne kvôli jednotlivým problémom a nemali trvalý charakter. Vo všeobecnosti môžu mať malé krajiny intenzívnejšiu potrebu chrániť svoje záujmy prostredníctvom inštitucionálnej štruktúry EÚ ako niektoré veľké členské štáty. Ale vo väčšine politických otázok stoja veľké a malé členské krajiny proti sebe.

Skutočnosť, že všetky vstupujúce krajiny, s výnimkou Poľska, sú malé krajiny, čiastočne iniciovala proces návrhu novej ústavnej zmluvy rozšírenej Únie. Prvotným zámerom navrhovateľov bolo zjednodušenie rozhodovacieho procesu členov Únie pozostávajúcej z 25 (prípadne viac) členov.

Rozhodovanie je ťažkopádnejšie vzhľadom na 25 ministerských delegácií zúčastňujúcich sa každej schôdzky Rady EÚ. Jazykové problémy vzrastú, keďže k pôvodným 11 oficiálnym jazykom sa pridá ďalších 9. Slovinský člen Európskeho parlamentu, alebo minister sediaci v Rade má rovnaké právo rozprávať jazykom ľudí, ktorých zastupuje, ako člen z Nemecka, Francúzska alebo Británie. Zvýšenie nákladov na tlmočenie je okrajovou záležitosťou: Európska komisia zverejnila, že tieto náklady sa rovnajú nákladom na jednu šálku kávy na obyvateľa Únie za rok.

Susedia a okolitý svet

Európska únia pozostávajúca z 25 členov bude v mnohých ohľadoch podobná Únii z 15 členov, ale bude tiež dosť odlišná. Dôvodom sú jej vyvíjajúce sa vzťahy so susedmi a okolitým svetom.

Ako ekonomický hráč získa Únia ešte väčšiu vážnosť. Musí sa prispôbiť novej situácii a takisto aj jej obchodní partneri. Na jednej strane títo môžu tiež profitovať z rozšírenia jednotného trhu, ktoré im umožní investovať alebo exportovať do nových členských krajín rovnako, ako do ostatných krajín EÚ. Na strane druhej, existencia väčšieho domáceho trhu vytvorí stupňovitú ekonomiku a ďalšie výhody pre európske firmy na svetových trhoch.

Na vzťahy po rozšírení sa treba pozerať najmenej z troch rovín:

- dopad na európske krajiny, ktoré sú súčasnými alebo potenciálnymi kandidátmi na vstup;
- susedné krajiny na nových vonkajších hraniciach EÚ (Rusko, Ukrajina, Bielorusko a Moldavsko na východe a stredomorské krajiny na juhu);
- zvyšok sveta: dopad na obrovský obchodný priestor v strede s EÚ, vo vzťahu s jej obchodnými partnermi v globalizovanej svetovej ekonomike.

V prvej rovine treba zabezpečiť, aby Bulharsko a Rumunsko, súčasné kandidátske krajiny, ktoré neboli pripravené na vstup v roku 2004, mohli vstúpiť do EÚ v roku 2007.

Potom je tu Turecko, ktoré zostáva kandidátom na vstup. Rokovania o vstupe zatiaľ ešte nezačali najmä kvôli tomu, že Turecko nesplnilo politické kritériá. Predstavitelia EÚ však v roku 1999 potvrdili, že Turecko je kandidátom na vstup do EÚ, na základe rovnakých kritérií ako ostatné kandidátske štáty. Revízia toho, či Turecko splnilo politické kritériá, sa uskutoční koncom roku 2004, a v prípade pozitívneho výsledku sa rokovania začnú okamžite. Obyvatelia Turecka majú životnú úroveň dosahujúcu 25% priemeru EÚ, teda približne rovnakú ako Bulharsko a Rumunsko. S počtom obyvateľov okolo 70 miliónov by sa Turecko stalo druhou najväčšou krajinou EÚ po Nemecku.

Okrem týchto kandidátov sú tu aj ostatní potenciálni budúci členovia. Sú to krajiny západného Balkánu – Albánsko a krajiny bývalej Juhoslávie (Chorvátsko, Macedónsko, Bosna a Hercegovina, Srbsko a Čierna hora). EÚ musí týmto krajinám pomôcť pri ich príprave na potenciálne členstvo v EÚ. Chorvátsko podalo vo februári 2003 žiadosť o členstvo v EÚ, ktorú teraz skúma Európska komisia.

Druhá skupina pozostáva z krajín, ktoré budú mať priame hranice (suchozemské alebo morské) s krajinami EÚ-25, ale ich vstup do EÚ sa neočakáva. Summit EÚ v roku 2002 stanovil, že Únia by mala zabrániť vytvoreniu nových deliacich čiar a zamerať sa na podporu stability a prosperity na oboch stranách svojich nových hraníc. Politický dokument, ktorý vydala Európska komisia v marci 2003 nazvaný „Širšia Európa“, presadzuje smelú víziu.

Zámerom je ponúknuť susedom na východe a v oblasti Stredomoria postupne užšie väzby s EÚ akousi výmenou za pokrok v rešpektovaní demokratických hodnôt a implementáciu politických, ekonomických a inštitucionálnych reforiem. K výhodám, ktoré EÚ ponúkne týmto krajinám, by mali patriť:

- účasť na vnútornom trhu EÚ a kontrolných štruktúrach;
- preferenčné obchodné vzťahy a otvorenie trhu;
- jednoduchšia cezhraničná spolupráca a intenzívnejšia vzájomná výmena osôb v oblasti vedy, kultúry a vzdelávania;
- užšia spolupráca v boji proti spoločným hrozbám bezpečnosti a konfliktom;
- integrácia do dopravných, energetických a telekomunikačných sietí EÚ, výskumu, programov a pod.;
- nové nástroje na podporu a ochranu investícií;
- väčšia finančná pomoc.

Väčšia úloha vo svete

V dôsledku rozšírenia bude mať EÚ väčší podiel na svetovom obchode, najmä ak si vytvorí užšie väzby s východnými a južnými susedmi. Rozšírením tiež EÚ nadobudne významnejšie

postavenie vo Svetovej obchodnej organizácii a ostatných medzinárodných obchodných organizáciách. Únia a jej obchodní partneri budú musieť zohľadniť toto nové postavenie.

Čo ďalej?

Časť agendy rozširovania na budúcich desať rokov je už naplánovaná. Prioritou je pomoc Bulharsku a Rumunsku, aby mohli v roku 2007 vstúpiť do Únie. Potom príde na rad prehodnotenie pozície Turecka a prihláška Chorvátska. Ostatné západobalkánske krajiny budú podporované v ich úsilí o členstvo v EÚ podľa vytýčeného harmonogramu.

Menej jasný však bude dopad rozšírenia na jediných zostávajúcich možných kandidátov na vstup – krajiny Európskeho združenia voľného obchodu (EFTA), a to Island, Nórsko, Švajčiarsko a Lichtenštajnsko. Nórsko dvakrát absolvovalo rokovania o vstupe, ale vstup bol zakaždým odmietnutý na základe národného referenda. Švajčiarsko požiadalo o vstup v roku 1992, ale potom sa rozhodlo v procese nepokračovať. Zmení svoje stanovisko? A ak áno, kedy?

Koľko členov bude mať Únia v roku 2012 zatiaľ nie je jasné. Jedna vec je však istá: rozšírenie v roku 2004 bude najväčšie, ale nie posledné.

Charakteristika vstupujúcich krajín

Estónsko

Hlavné mesto: Tallin

Počet obyvateľov: 1,4 milióna

Rozloha: 45 000 km²

- Estónsko je najsevernejším z Pobaltských štátov. Krajina je zväčša rovinatá, má 1 400 jazier a 1 521 ostrovov. Väčšina pôdy v krajine je poľnohospodársky obrábaná alebo zalesnená.
- Tallin je jedným z najzachovalejších stredovekých miest v Európe a turistika sa na HDP krajiny podieľa 15%.
- Podobne ako v Lotyšsku a Litve, aj v Estónsku žije významná ruská menšina.
- Estónsko patrí ku krajinám s najvyšším počtom internetových pripojení na svete.

Lotyšsko

Hlavné mesto: Riga

Počet obyvateľov: 2,3 milióna

Rozloha: 65 000 km²

- Lotyšsko je nížinatá krajina s rozsiahlymi lesmi, ktoré poskytujú drevo pre stavebný a papierenský priemysel. Produkuje mnoho spotrebného tovaru, textilu a strojárskych výrobkov.
- Životné prostredie je bohaté na voľne žijúcu faunu a na flóru a veľkú úlohu zohráva rybolov.
- Etnicky je obyvateľstvo zložené z 56% Lotyšov a 30% Rusov. Viac ako tretina obyvateľov žije v Rige.
- Riga, založená v roku 1201, je najväčším mestom v Pobaltských štátoch a žije v nej viac ako 800 000 obyvateľov.

Litva

Hlavné mesto: Vilnius

Počet obyvateľov: 3,5 milióna

Rozloha: 65 000 km²

- Ó Litva, najväčší z Pobaltských štátov, má množstvo jazier, riek a lesov a 99 km piesočného morského pobrežia.
- Ó Približne 80% obyvateľov sú Litovci, 11% Poliaci a 7% Rusi.
- Ó Vilnius je malebné mesto na brehoch rieky Neris.
- Ó Litva bola kedysi centrom ríše siahajúcej od Baltského k Čiernemu moru. Litovská dedina Bernotai je zemepisným stredom Európy.

Poľsko

Hlavné mesto: Varšava

Počet obyvateľov: 38,2 milióna

Rozloha: 313 000 km²

- Ó Poľsko je najväčšou novou členskou krajinou. Poľský štát, ktorého dejiny siahajú viac ako 1 000 rokov do minulosti, bol v centre európskeho kultúrneho a politického rozvoja od stredoveku. V 16. storočí bolo Poľsko jednou z najsilnejších krajín v Európe.
- Ó K významným Poliakom patria astronóm Kopernikus, hudobný skladateľ Fryderyk Chopin, fyzička Maria Curie-Sklodowska a samozrejme pápež Ján-Pavol II.
- Ó Poľsko má najväčší počet farmárov v Európe. Má bohaté nerastné zdroje, vrátane uhlia, niektorých druhov kovov a kamennej soli. Soľná baňa Wieliczka, ktorej vznik sa datuje do 13. storočia, patrí k najstarším svetovým priemyselným podnikom a stále je v prevádzke.
- Ó Krakov, tretie najväčšie mesto krajiny, je domovom jednej z najstarších univerzít v Európe, ktorá bola založená v roku 1364.

Česká republika

Hlavné mesto: Praha

Počet obyvateľov: 10,2 milióna

Rozloha: 79 000 km²

- Ó Čechy a Morava boli 300 rokov súčasťou Habsburskej monarchie. Nezávislosť získali v roku 1919 ako súčasť Československa. Československo patrilo do 2. svetovej vojny k najpriemyselnejším štátom. V roku 1993 sa pokojnou cestou rozdelilo na Českú republiku a Slovenskú republiku.
- Ó Praha je viac ako 1 000 rokov stará s bohatou historickou architektúrou rôznych štýlov. Je jedným z najnavštevovanejších miest v Európe a po Paríži druhá v počte zahraničných turistov, ktorí ju ročne navštívia.
- Ó Česká republika produkuje svetoznáme pivo, ako aj minerálne vody z viac ako 900 prírodných žriediel.

Slovensko

Hlavné mesto: Bratislava

Počet obyvateľov: 5,4 milióna

Rozloha: 49 000 km²

- Ó V minulosti bolo súčasťou Habsburskej monarchie a samostatným štátom sa stalo až po oddelení od Českej republiky v roku 1993. V tom čase sa začala od základu budovať ústredná správa a oddelené menové, bankové a daňové systémy.

- Ó Bratislava, ležiaca na rieke Dunaj, má bohaté dedičstvo stredovekej a barokovej architektúry. Opevnenia na mnohých vrchoch svedčia o dlhej histórii invázií rôznych dobyvateľov na Slovensku.
- Ó Etnicky sa obyvateľstvo skladá z 86% Slovákov a najväčšiu národnostnú menšinu tvoria Maďari.

Maďarsko

Hlavné mesto: Budapešť

Počet obyvateľov: 10,1 milióna

Rozloha: 93 000 km²

- Ó Dve polovice hlavného mesta – Buda a Pešť – ležia na brehoch Dunaja niekoľko sto kilometrov od Bratislavy. Mesto je bohaté na históriu a kultúru a preslávené svojimi liečivými prameňmi. Západ krajiny je hornatý, východ rovinatý a úrodný. Jazero Balatón, obľúbená turistická destinácia, je najväčším jazerom v strednej Európe.
- Ó Maďarsko je veľmi muzikálna krajina, ktorej tradičná ľudová hudba inšpirovala veľkých hudobných skladateľov ako Ferenc (Franz) Liszt, Béla Bartók a Zoltán Kodály.
- Ó Maďarský jazyk sa nepodobá žiadnemu z európskych jazykov a len vzdialene sa podobá fínskemu a estónskemu jazyku.

Slovinsko

Hlavné mesto: Ľubljana

Počet obyvateľov: 2,0 milióna

Rozloha: 20 000 km²

- Ó Slovinsko bolo prvou republikou, ktorá sa oddelila od bývalej Juhoslávie a začala si hľadať svoje miesto v srdci Európy.
- Ó Rozprávkovo krásne hlavné mesto bolo založené za čias Rímskej ríše. Jeho architektúra nesie veľa stôp viažucich sa na Habsburskú monarchiu a Taliansko. Ku kultúrnemu životu mesta prispieva univerzita s viac ako 20 000 študentmi.
- Ó K turistickým atrakciám patria známe jaskyne s prehistorickými vodnými živočíchmi v Postojne.

Malta

Hlavné mesto: Valetta

Počet obyvateľov: 0,4 milióna

Rozloha: 315 km²

- Ó Malta patrí ku kolískam civilizácie, s históriou siahajúcou tisíce rokov do minulosti. Jej pevnosti svedčia o často pohnutej minulosti.
- Ó Na Malte je významný turistický ruch, ale rozvíjajú sa aj ostatné služby, a to najmä finančné a dopravné. Miestny maltézsky jazyk je podobný arabskému, hoci oficiálnym jazykom je aj angličtina.

Cyprus

Hlavné mesto: Nikózia

Počet obyvateľov: 0,8 milióna

Rozloha: 9 000 km²

- Ó Cyprus bol dlho križovatkou medzi Európou, Áziou a Afrikou a stále nesie mnohé stopy dávnych civilizácií – románskej, byzantskej a benátskej.
- Ó Hlavnými ekonomickými aktivitami ostrova sú turistika, lodná doprava, odevný priemysel, farmaceutický export a obchodné služby.